

ТЕМАТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ КНИГИ

САДОВНИЧА Наталія,

аспірант,

Сумський державний університет, вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна, e-mail: nat_sad@ukr.net

Незважаючи на значний інтерес книгознавців, журналістикознавців, мовознавців та літературознавців, питання тематики медичної книги розглядається лише дотично. Мета нашої статті – вивчення тематичних пріоритетів медичної книги України. У процесі дослідження встановлено, що Упродовж 1991–2017 рр. вийшло 4306 книжкових медичних видань. Вони згруповані в 6 тематичних груп: «фізіотерапія» – 38 %, «патологія та клінічна медицина» – 23 %, «охорона здоров'я та загальна гігієна» – 16 %, «лікарські засоби та фармакологія» – 9 %, «теоретична медицина» – 8,5%, «дієтика та гігієна харчування» – 5,5 %. Реципієнтові пропонуються традиційні та нові наукові знання, спрямовані на діагностування, лікування і профілактику хвороб різноманітними методами, а також зміцнення здоров'я.

Ключові слова: книга, тема, проблема, медична література, медичний інформаційний простір.

THEMATIC PRIORITIES OF THE UKRAINIAN MEDICAL BOOK

Despite the considerable interest of researchers of book publishing and journalism, linguists, literary critics the subject matter of the medical book is considered only tangentially. The purpose of our article is to study the thematic priorities of the medical book of Ukraine. In the process of research it was found that during the period 1991–2017, 4306 medical books were published. There are 6 major thematic groups identified: «physiotherapy» – 38 %, «pathology and clinical medicine» – 23 %, «health and general hygiene» – 16 %, «medicines and pharmacology» – 9 %, «theoretical medicine» – 8,5 %, «diet and food hygiene» – 5,5. The recipient is offered traditional and emerging scientific knowledge to diagnose, treat and prevent disease in a variety of ways, and to promote health.

Key words: book, topic, problem, medical literature, medical information space.

Вступ. Стрімкий розвиток медичної науки та стійкий попит суспільства на кваліфіковану інформацію щодо збереження здоров'я, попередження і лікування хвороб зумовлює розширення тематичного розмаїття медичної книги як одного зі значимих каналів інформаційного забезпечення. Тож *мета* нашої статті – вивчення тематичних пріоритетів медичної книги України.

Хронологічні межі дослідження: друга половина 1991-го – 2017-й роки. Вони охоплюють період державної незалежності України.

Об'єкт – науково-популярні, популярні та довідкові видання медичного змісту. *Предмет* – тематика книжкових видань медичного спрямування.

Основною джерельною базою вивчення зазначеного питання слугували наукові роботи з книгознавства, журналістикознавства, соціокомунікаційної сфери, мовознавства, літературознавства тощо, у яких ставилися та вирішувалися питання теми й проблематики книжкових видань. Умовно їх можна поділити на три групи. Перша – комплекс робіт, предметом вивчення яких є теоретичні поняття теми, тематики, тексту, твору. Це ґрунтовні праці науковців О. Галича, В. Галич, І. Гальперіна, А. Мамалиги, Л. Масімової, А. Мільчина, В. Назарця, В. Різуна, К. Серажим, М. Сікорського, В. Теремка, М. Феллера, М. Яцимірської та ін. Друга група – дослідження тематики спеціалізованих періодичних і книжкових видань, а саме роботи

О. Авраменко, А. Зелінської, Н. Зелінської, М. Железняка, Е. Огар, Н. Сидоренко, О. Сушкової, М. Тимошика, Н. Черниш, Н. Шишкіної та ін. Третя – роботи, присвячені вивченню медичної інформації, періодики, книги: Н. Артамонової, І. Маланіч, Г. Поберезької, В. Садівничого, О. Стадник та ін. Розвиток медичної літератури в пострадянських країнах досліджували О. Вольська, М. Морозова, Л. Терехова, В. Фролов. Незважаючи на значну кількість наукових праць, питання тематики медичної книги належним чином не досліджено. Саме це і визначає новизну нашої розвідки.

Методи дослідження. Для досягнення мети нашого наукового дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи емпіричного й теоретичного рівнів. Порівняльно-історичний дозволив вивчити розвиток медичної книги у хронологічній послідовності за 1991–2017 роки. За допомогою контент-аналізу визначено 6 головних тематичних груп: «фізіотерапія», «патологія та клінічна медицина», «охорона здоров'я та загальна гігієна», «теоретична медицина», «дієтика та гігієна харчування», «лікарські засоби та фармакологія». Для поділу книжкових видань медичного змісту на певні тематико-типологічні групи використано структурний та типологічний методи.

Результати й обговорення. Для чіткого розуміння предмета наукового дослідження, акцентуємо увагу на головних термінах і поняттях. Так, «медицина – це галузь наукової та практичної діяльності, що вивчає нормальні та патологічні процеси в організмі людини, різноманітні захворювання, патологічні стани, методи їх запобігання та зміцнення здоров'я людини» [1].

Про книгу з позицій дефініції інформацію можна почерпнути як із довідкових, так і наукових та офіційних видань. Так, зокрема А. Мільчин, зазначає: «книга – у вузькому розумінні – неперіодичне текстове книжкове видання обсягом понад 48 сторінок, у широкому – засіб закріплення та передачі творів писемності, графіки, картографії у часі та просторі, художньо-оформлений апарат, пристрій для найкращого різноманітного використання надрукованих у ній творів» [2, с. 195]. Ми ж базуюмося на визначенні, поданому в ДСТУ 3017-95: «книга – книжкове видання обсягом понад 48 сторінок у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату в обкладинці чи оправі» [3, с. 9].

Термін «медична література», що є значимим для нашої розвідки, «Большая медицинская энциклопедия» пояснює як «наукові, енциклопедичні, довідкові, навчально-методичні, популярні та інші види творів медичного змісту, що спрямовані на розвиток медичної науки, підвищення рівня професійної підготовки різних категорій медичного персоналу, а також санітарної освіти» [4].

Досліджуючи медичні видання різного цільового призначення, О. Стадник пропонує таке розуміння медичної книги – «сукупність видань, які відображають досягнення медичної науки та практичні аспекти лікувально-профілактичної діяльності. Зміст цих видань акумулює традиційні та нові наукові знання, конкретний або узагальнений досвід лікування тих чи інших хвороб і заходи, спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я людей» [5].

Дефініцію поняття «спеціалізований медичний інформаційний простір» сформулював В. Садівничий. За його визначенням – це «середовище, в якому відбувається вироблення, збір, зберігання та поширення ретельно перевіреної, документально підтвердженої, достовірної, доступної, валідної інформації медико-біологічного змісту, а також інформаційна взаємодія між агентами інформаційних обмінів із метою задоволення власних інформаційних потреб, забезпечення епідеміологічних досліджень, статистичних вимірювань, лікувально-профілактичних заходів чи наукового пошуку» [6, с. 22].

Усе ж головними в процесі наукового дослідження медичної книги були поняття «тема», «тематика», «тематична спрямованість», «тематичне наповнення» тощо.

Згідно з «Сучасним словником літератури й журналістики», «тема (від гр. *thema* – те, що лежить в основі) – основне питання, якому присвячено твір, в ширшому розумінні – явища життя, відображені в творі та висунуті в ньому проблеми» [7, с. 131]. Автори підручника «Теорія літератури» зазначають: «тема – це коло життєвих явищ, відображених у творі у зв'язку з певною проблемою, що служить предметом авторського осмислення та оцінки. Тема – узагальнена основа змісту художнього твору, те, про що в цілому йдеться в ньому» [8, с. 127]. «Літературознавчий словник-довідник» акцентує увагу на тому, що це «коло подій, життєвих явищ, представлених у творі в органічному зв'язку з проблемою, яка з них постає і потребує осмислення» [9, с. 662].

У той же час поняття «тематика» характеризується як сукупність основних та другорядних тем літературного твору чи ряду творів одного письменника або цілої групи, школи, спрямування [10].

Базуючись на дослідженнях і дефініціях різних авторів, під поняттям «тематика медичної книги» пропонуємо розуміти сукупність тем, які, за комплексом наукових дисциплін, об'єднуються у групи медико-біологічні, клінічні та гігієнічні.

Загалом до медичних видань відносимо книги медичного фаху, що відображають специфіку галузі; призначені для широкої читацької групи, яка, як правило, визначена за її інтересом до конкретного виду спеціалізованої літератури. За цільовим призначенням – науково-популярні (містять відомості про дослідження в галузі науки, техніки, виробництва, культури, освіти, мистецтва тощо, що популяризують наукові знання, викладені в зрозумілій читачам-нефахівцям формі) [3, с. 10], популярні (містять відомості просвітницького значення з однієї чи кількох галузей знань, нескладні за змістом та викладені в легкій, доступній для розуміння формі для задоволення непрофесійних інтересів читачів) [3, с. 10], довідкові (видання коротких відомостей наукового чи прикладного характеру, розміщених у порядку, зручному для їх швидкого пошуку, не призначене для суцільного читання) [3, с. 4].

Згідно з проведеними в процесі дослідження підрахунками, що базувалися на вивченні каталогів провідних бібліотечних установ України та деяких обласних бібліотек, а також бібліографічного покажчика «Літопис книг» Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова» [11] (488 випусків) можемо припускати, що впродовж 1991–2017 рр. вийшло 4306 книжкових видань медичної тематики.

Аналіз динаміки появи друком медичної книги (рис. 1) свідчить про нерівномірність цього процесу. Так, у 1991 р. загальна кількість назв становила 104 друковані одиниці. До 1997 р. спостерігається зменшення цих показників (найнижчі у 1993 та 1995 рр. – 77 назв). Вийшовши у 2000 р. на цифру 1991-го, українське медичне книговидання поступово збільшувало кількість віддрукованих книг. Незважаючи на загальне зменшення випуску видань як за назвами, так і за накладами практично за всіма видами [12], кількість назв досліджуваної тематики у 2010 р. сягала рекордної цифри – 303 одиниці. Починаючи з 2011 р. прослідковується тенденція зменшення цього показника і спад до 124 у 2016 р.

Упродовж досліджуваного періоду змінювались і тематичні пріоритети медичної книги: кількість одних збільшувалася, інших зменшувалася, а деякі зникали. Загалом можемо говорити про 6 головних тематичних груп: «фізіотерапія», «патологія та клінічна медицина», «охорона здоров'я та загальна гігієна», «теоретична медицина», «дієтика та гігієна харчування», «лікарські засоби та фармакологія». Показники за 1991–2017 рр. вказані на рис. 2.

Найбільшу тематичну групу (1636 назв, що становить 38 % від загальної кількості) складають книги з фізіотерапії, які висвітлюють питання дії на людській організм лікувальних властивостей природних (вода, повітря, сонячне тепло й світло, грязі, глина, нафталан, озокерит, пісок) і штучних (електричний струм, магнітне

Рис. 1. Динаміка видання медичної книги

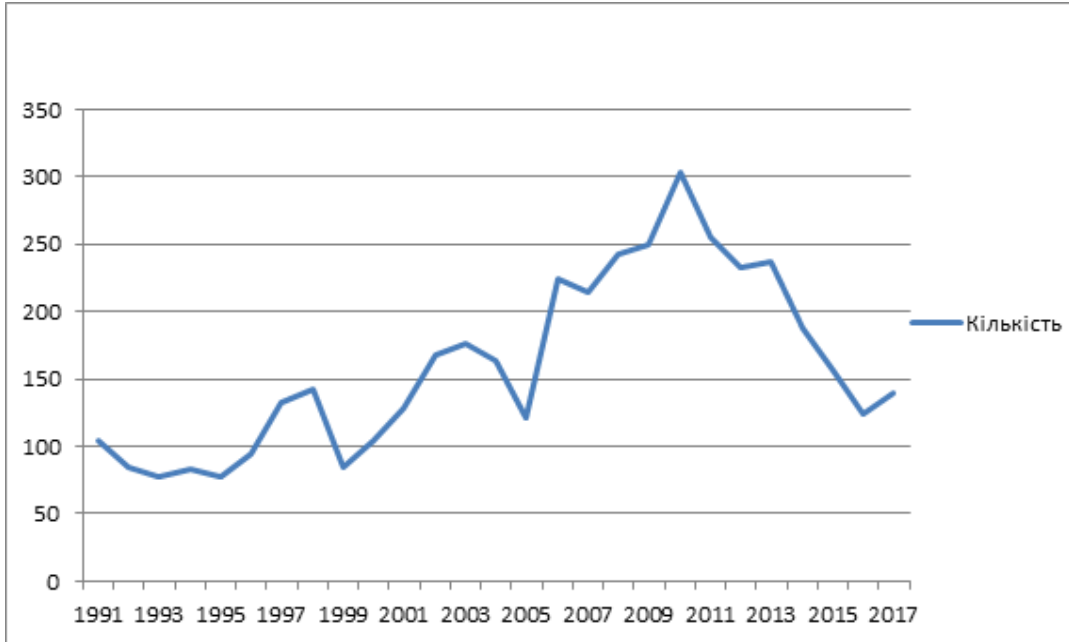
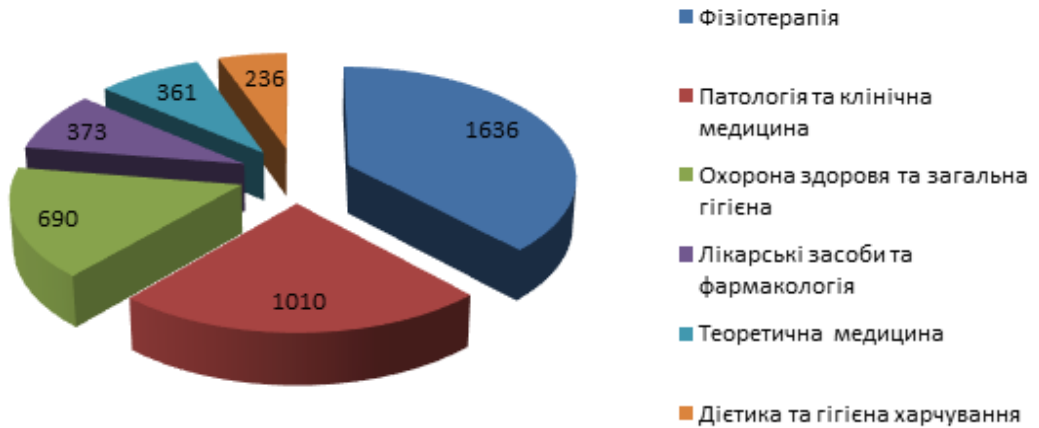

Рис. 2. Тематика видання медичної книги

поле тощо) фізичних факторів та описують методи їх застосування для лікування, профілактики, реабілітації. Тематичне наповнення групи складають видання з народної та нетрадиційної медицини, лікувальної фізичної культури для дітей і дорослих, фізичної реабілітації, санаторно-курортного лікування, мануальної терапії, збірки рецептів по зміцненню імунітету, поради православних священників тощо.

У 1992 р. київське МП «Лілея» випустило російською мовою науково-популярне видання С. Кнейппа «Мое водолікування. Домашня аптека». Мільйонний наклад став найбільшим серед медичної книги за досліджуваній період. Німецький священник і народний цілитель на власному досвіді розробив методику лікування 111 різних захворювань за допомогою води. Його праця вперше побачила світ у 1887 р.

(у Києві у 1898 р.) і витримала більше 100 перевидань мовою оригіналу та численні видання іншими світовими мовами.

Головна тема та ідея книги – за допомогою водолікування та правильного харчування досягнути гармонії та доброго стану людського організму, зберегти здоров'я до глибокої старості. С. Кнейпп вважав, що людські хвороби спричиняє порушення циркуляції крові та її склад. Тому, за допомогою купання, розтирання, обгортання, обливання, компресів, ванн, ходіння по росі та снігу вдавалося «...відновити правильний перебіг крові... видалити з крові все дурне, те, що порушує нормальний склад її, всі соки та речовини, які її псують» [13, с. 11]. Загалом розроблена автором система містила близько 200 процедур, а його рекомендації й досі є основою гідротерапії.

Текст видання поділено на три частини. Перша – «Застосування води». На початку автор знайомить із методами загартування. «Найприродніший та простий засіб – це ходити босоніж» [13, с. 15], радив без взуття ходити по росі, снігу, мокрому камінню та холодній воді. Далі С. Кнейпп наводить такі методи застосування води з лікувальною метою, як компреси, ванни, паровий душ, обливання, обмивання, обгортання та пиття води.

Окрім пасторської діяльності та водотерапії, С. Кнейпп вивчав лікарські рослини та на їх основі виготовляв настої, екстракти, відвари, олії, порошки та інші лікувальні засоби. Випробувавши на собі дії препаратів і переконавшись у їх безпеці, народний цілитель радив поєднувати водолікування з цілющими властивостями рослин, додаючи їх до ванн, компресів чи застосовувати внутрішньо. Цій темі присвячена друга частина книги – «Домашня аптека». У ній автор описує лікувальні властивості цілющих рослин, дає поради по їх застосуванню та наводить рецепти приготування фітопрепаратів і поживних страв.

«Лікування хвороб» – третя частина книги. У ній С. Кнейпп наводить реальні історії захворювань його пацієнтів та методи їх лікування за допомогою води та цілющих рослин. Не маючи професійної лікарської освіти, автор не вдається до опису симптомів та особливостей захворювань та навіть не дає наукового визначення деяких хвороб, називаючи їх «висип», «приливи крові», «нервові страждання», «грудна жаба» тощо. Проте, наводить позитивні результати зцілення людей.

Отже, головна тема книги С. Кнейппа «Моє водолікування. Домашня аптека» – власна лікувальна система, перевірена майже сорокарічною практикою. Її головні постулати: водне загартування для активізації імунної системи організму, фізична активність для покращення кровообігу, обміну речовин та зміцненню серцево-судинної системи, правильне харчування та фітотерапія, простота і натуральність одягу, а також душевна гармонія через молитву, позитивне ставлення до життя та достатній сон.

Тематичний комплекс видань із питань патології та клінічної медицини в сегменті медичної книги займає другу позицію. Його обсяги становлять 1010 назв, або 23 % від загальної кількості. Видання цієї тематики розкривають закономірності виникнення, перебігу та діагностики захворювань і окремих патологічних процесів в організмі людини, висвітлює методи лікування хвороб.

Патологічні стани жіночого організму та методи їх подолання у книзі «Відверта розмова про жіноче здоров'я. Просто про головне» [14] описала українська лікарка акушер-гінеколог та популярна блогерка Н. Лелюх. Харківське видавництво «Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля» випустило паперову та електронну версії книги російською й українською мовами (у перекладі з рос. Татусі Бо) у 2017 та 2018 рр.

Книга складається з трьох частин. Перша – «Правда про консультацію лікаря» – розбита на сім розділів і присвячена питанням взаємин лікаря та пацієнта. Н. Лелюх вчить розумному діалогу між ними, порушує питання лікарської етики та рівня

його відповідальності. Автор науково обґрунтовує схеми лікування з використанням необхідної кількості та можливої комбінаторності медичних препаратів. Застереігає жінок від прийому недієвих «диво-ліків та суперметодик», пояснює причини та окреслює можливі наслідки помилкової терапії.

Друга частина книги – «Правда про нормальну мікрофлору». У дев'яти розділах із використанням великої кількості метафор автор подає інформацію про бактерії та міклофлору, специфічні для жіночого організму. Пояснює важливість здорового мікробіому та шкоду від порушення його балансу, роль мікробів під час вагітності та їхній вплив на здоров'я дитини. Наводячи приклади з власної практики, лікар пояснює, чому повертаються інфекції навіть після багаторазового лікування та вчить жінок правилам особистої гігієни.

Про походження гормонів та особливості їх обміну розповідає третя частина книги – «Правда про жіночі гормони». Зокрема у ній ідеться про їх головну роль – правильний розвиток жіночого організму та сприяння здоровій фертильності. Лікар говорить про можливий гормональний дисбаланс у жінок різного віку, його наслідки та способи їх подолання.

Отже, головна тема книги Н. Лелюх «Відверта розмова про жіноче здоров'я» – це і є жіноче здоров'я. Легко, невимушено та з гумором авторка розкриває ідею своєї праці – кожна жінка має знати особливості свого організму, вміти вчасно та правильно реагувати на зміни, які в ньому відбуваються, навчитися піклуватися про власне здоров'я. Сюжетна лінія побудована на багаторічному досвіді лікаря акушер-гінеколога та власному баченні відповідального ставлення до свого організму.

Тема охорони здоров'я та загальної гігієни займає третє місце за популярністю і розкривається у 16 % видань (690 друк. одиниць). Це медичні книги про виховання культури здорового способу життя у дітей, енциклопедії про вагітність і догляд за дитиною від народження, поради зі збереження краси та здоров'я, методи боротьби зі шкідливими звичками тощо.

Соціально складну тему порушено у книзі «Наркоманія – дорога в безодню», яка вийшла друком у київському видавництві «Здоров'я» 2001-го р. [15]. Автор – психотерапевт, нарколог В. Юнак.

Розділ «Історичний нарис розвитку хвороби “пристрасті”» висвітлює процес появи наркоманії та світового поширення цього явища. Зокрема, автор говорить про те, що для України ця проблема нова та не властива нам історично. А наступ на людство вона розпочала з Малої Азії та Південної Америки.

Наукове визначення термінів «наркотики», «наркоманія» та «токсикоманія», історію виникнення та детальний опис наркотичних засобів, їх ступінь наркогенності, тобто інтенсивності формування психічної та фізичної залежності, подано в розділі «Наркотичні засоби».

У своїй книзі В. Юнак говорить про складність і різноманітність причин розвитку наркоманії та умовно їх ділить на соціальні, соціально-психологічні та психологічні [15, с. 63]. До них відносяться: соціальні потрясіння, різні національні біди, голод, війни; наркоторгівля; діяльність фармацевтичних фірм; «біологічний ґрунт, спадкові захворювання ... конституціональна схильність, вроджені ознаки, що визначають характер і особистісні особливості майбутнього наркомана» [15, с. 70]; лікування важких захворювань наркотичними препаратами або тісний контакт із ними через особливості професії; нервово-психічний чинник, а саме стреси, складні життєві ситуації, депресії; дефекти виховання; негативне оточення та ін.

«Схильність до наркотиків притаманна всім», – застерігає лікар і називає рівні розвитку залежності. Перший синдром наркоманії психічний, або психологічний, задля отримання відчуття задоволення, ейфорії чи уникнення дискомфорту. Другий – фізичний, або фізіологічний – інтенсивніший потяг, у разі неотримання психоактивних речовин спричиняє фізичні розлади, порушення діяльності людського орга-

нізму. Також наркотики мають важку токсичну дію, в результаті чого вражаються внутрішні органи, виникають неврологічні та психічні розлади. До того ж більшість наркоманів хворіє на вірусні захворювання, такі як ВІЛ, гепатити та ін. А. Юнак змальовує «соціальний портрет хворого на наркоманію» і говорить про поступову та повну десоціалізацію та девіантну поведінку як результат цього недугу.

За словами автора, існує три способи подолання важкої проблеми. Першим і найефективнішим є масова соціальна профілактика з метою недопущення поширення наркоманії, основа якого – «утвердження здорового способу життя кожної людини і всього суспільства» [15, с. 137]. Другий рівень профілактики – соціально-медичний – передбачає виявлення на ранніх стадіях змін в організмі й поведінці людини та її термінове лікування. Третій спосіб – медичний – передбачає лікування захворювання, попередження загострень та ускладнень, а також зниження рівня інвалідності та смертності.

У науково-популярному виданні «Наркоманія – дорога в безодню» головною темою є складна медико-соціальна проблема наркозалежності, яку розкрито у назві книги та її змісті. Автор вважає, що одна з причин поширення цього явища – дефіцит знань про наркотичні речовини, їх вплив на організм та складність лікування недугу. Тому ідея книги – подолання безграмотності у питанні наркоманії.

Для отримання додаткової інформації щодо лікарських засобів, ефективного та безпечного їх застосування покликана медична книга тематичної групи «лікарські засоби та фармакологія». Її обсяг складає 9 % (373 назви). До них відносяться фармакологічні енциклопедії, довідники з фітології, гомеопатії та рослинних біологічно активних добавок, книги рецептів фітопрепаратів тощо.

Учений-фітотерапевт, представник нетрадиційної медицини, академік Академії проблем людини, академік Академії екологічних наук Д. Зубицький у 2001 р. видав у Києві довідник «Народна медицина Данила Зубицького» [16]. Протягом життя автор працював над власною методикою створення унікальних лікарських препаратів, яка «заснована на використанні “живих рослин”, оскільки переробка сировини здійснюється у день збирання» [17]. Довідник містить інформацію про 185 найменувань лікарських препаратів за оригінальними авторськими приписами.

Назви лікарських засобів подані українською та латинською мовами, розміщені за абеткою. Також автор дає науковий опис хвороби, її основні симптоми та можливі причини виникнення. Стисло наведено механізм дії та фармакологічний ефект лікарського препарату, інформацію про дозування та спосіб вживання, умови й термін зберігання, форму виготовлення засобу.

У кінці довідника розміщено алфавітний покажчик українських і латинських назв і найменувань ліків за групами захворювань. Оскільки довідкове видання передбачає вибіркове читання, така будова спрощує пошук необхідної інформації.

Головна тема довідника «Народна медицина Данила Зубицького» розкрита у перемові автора – ефективне та безпечне лікування фітопрепаратами.

Питання теоретичної медицини підіймалося авторами у 361 медичній книзі (8,5%). У цій тематичній групі переважають видання з анатомії, фізіології, генетики людини, а також історії медицини різних регіонів та біографічні нариси видатних лікарів.

Німецька дослідниця, лікар-гастроентеролог, письменниця Дж. Ендерс у 2014 р. видала книгу «Darm mit Charme». У Німеччині праця розійшлася двохмільйонним накладом, була перекладена багатьма мовами та стала світовим бестселером. «Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля» у 2015 р. випустив українськомовну версію книги «Внутрішня історія. Кишківник – найцікавіший орган нашого тіла» [18]. Переклад із німецької здійснила К. Меньшикова.

Три розділи книги вміщують повну інформацію із залученням нових наукових даних про кишківник та весь шлунково-кишковий тракт. У першому – «Чарівний

кишківник» – подано опис анатомічних особливостей будови органу та його фізіологічних функцій. Для спрощеного розуміння інформації використані порівняння, наприклад «хирлявий стравохід», «кривуватий гаманець шлунку» та ін. Дж. Ендерс аналізує раціон харчування звичайної людини та доводить необхідність дотримання збалансованості їжі, пояснює причини таких захворювань, як алергія, целіакія, або несприйняття глютену, несприйняття лактози та фруктози.

«Як наші органи транспортують їжу», які проблеми можуть супроводжувати цей процес та шляхи їх вирішення розкриває другий розділ книги – «Нервова система кишківника». Зокрема, у ній детально пояснюється зв'язок зазначеного органу з головним мозком та як від їх злагодженої роботи залежить добрий фізичний стан організму, гарний настрій та психічне здоров'я.

«Світ мікробів» – третій розділ книги. Дж. Ендерс наводить цікаві та маловідомі наукові факти, наприклад про те, що 99 % від сукупності всіх мікроорганізмів на тілі людини складає мікрофлора кишківника, всі представники його мікрофлори важать до 2 кг, а чисельність мікроорганізмів складає близько 100 білліонів [18]. Автор говорить про роль бактерій у становленні імунної системи людини, їх участі у розщепленні неперетравлених залишків їжі, синтезі вітамінів та захисті від патогенних інфекцій.

Ознайомившись із текстом книги Дж. Ендерс «Внутрішня історія. Кишківник – найцікавіший орган нашого тіла», можна зробити висновок, що її головна тема – унікальний внутрішній орган, від правильної роботи якого залежить стан всього організму та добре самопочуття людини як у фізичному, так і психічному сенсах. Він формує дві третини імунної системи, переробляє їжу в енергію і водночас продукує понад двадцять власних гормонів [18].

Частка тематичної групи «дієтика та гігієна харчування» складає 5,5 % (236 назв). Видання цієї групи висвітлюють принципи раціонального харчування, здорового способу життя, за допомогою новітніх методів і досягнень медицини обґрунтовують особливості харчування при різних хворобах, доводять безпечність та ризики харчових добавок.

Широку популярність у цій тематичній групі здобула книга «Чудо голодування» [19] американського натуропата, діяча альтернативної медицини, дієтолога та ініціатора руху за здорове харчування П. Брегга. Світовий бестселер у 1993 р. російською мовою видало київське МП «Лілея». Із англійської переклав С. Коваль.

Книга складається з попереднього слова, 30 глав та післямови, де автор вчить любити життя та його найбільшу цінність – здоров'я. На думку С. Брегга, людина має право та зобов'язана жити до 120 років [19, с. 15]. Перш за все необхідно навчитися любити своє тіло та поважати його. Відмовитися від солі, борошна, цукру, алкоголю, кави, чаю, тваринних жирів, м'яса, копченостей та харчуватися живою, натуральною їжею. Автор вважав, що через забруднене повітря, воду, оброблені хімікатами врожаї – в організмі людини накопичується велика кількість отрути, яку можна вивести тільки за допомогою голодування. «Голодування – не спосіб лікування хвороб чи недуги. Голодування ставить організм у такі умови, коли вся життєва сила використовується для очищення та оздоровлення. Голодування сприяє організму допомогти самому собі» [19, с. 22].

На думку С. Брегга існує дев'ять природних лікарів, які допомагають людям створювати відмінне здоров'я [19, с. 58]. Це сонячне світло, свіже повітря, чиста вода, природне харчування, піст (голодування), фізичні вправи, відпочинок, правильна постава та розум. Дієтолог вважав, що можна зберегти здоров'я та прожити довге і щасливе життя, якщо виконувати поради цих дев'яти «лікарів».

Головна тема книги П. Брегга «Чудо голодування» – знайомство читача з власною методикою голодування, яка допомагає самоочищенню людського організму від токсинів, боротьбі з хворобами та продовженню життя.

Висновки та перспективи. Вивчивши історіографію питання ми з’ясували, що незважаючи на значний інтерес книгознавців, журналістикознавців, мовознавців та літературознавців, питання тематики медичної книги розглядається лише дотично. У ході дослідження нами опрацьовані каталоги провідних бібліотечних установ України та деяких обласних бібліотек, а також бібліографічний покажчик «Літопис книг» Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова». Згідно з підрахунками, упродовж 1991–2017 рр. вийшло 4306 медичних видань. Загалом визначено книги 6 головних тематичних груп: «фізіотерапія» – 38 %, «патологія та клінічна медицина» – 23 %, «охорона здоров’я та загальна гігієна» – 16 %, «лікарські засоби та фармакологія» – 9 %, «теоретична медицина» – 8,5 %, «дієтика та гігієна харчування» – 5,5 %. З’ясовано, що тема книги – її проблемний аспект та предмет авторського осмислення – часто подані у назві видання, змісті та повністю розкривається у тексті. Реципієнтові пропонуються традиційні та нові наукові знання, спрямовані на діагностування, лікування і профілактику хвороб різноманітними методами, а також зміцнення здоров’я.

Подальші дослідження дозволять визначити тематичні пріоритети та соціально-комунікативні практики видань біолого-медичного змісту.

1. Велика українська енциклопедія URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0> (дата звернення: 15.07.2019).
2. Мильчин А.Э. Издательский словарь-справочник. Москва : Юрист, 1998. 472 с.
3. ДСТУ 3017–95. Видання. Основні види. Терміни та визначення. [Чинний від 1995-02-23]. Вид. офіц. Київ, 1995. 48 с. (Інформація та документація).
4. Большая медицинская энциклопедия / ред. изд. Б. В. Петровский. 3-е изд. Москва : Совет. энцикл., 1980. Т. 14. 496 с.
5. Стадник О. Сучасна медична книга України: асортиментно-типологічний огляд. Поліграфія та видавнича справа. 2004. № 41. С. 172–178.
6. Садівничий В. О. «Відродження розпочинається із гласності...» (Медична преса Наддніпрянської України середини ХІХ – початку ХХ ст.): монографія. Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2015. 360 с.
7. Гетьманець М. Ф., Михайлин І. Л. Сучасний словник літератури і журналістики. Харків : Прапор. 2009. 384 с.
8. Галич О., Назарець В., Васильєв Є., Теорія літератури : підручник. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
9. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром’яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
10. Литературная энциклопедия : в 11 т. Москва : издательство Коммунистической академии, Советская энциклопедия, Художественная литература / Под ред. В. М. Фриче, А. В. Луначарского. 1929—1939. URL : https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4514 (дата звернення: 15.07.2019).
11. Літопис книг : Державний бібліографічний покажчик України. Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова». Київ, 1991–2018.
12. Буряк С. Аналітичний огляд випуску книжкової продукції в 2010 році. Вісник Книжкової палати. 2010. № 12. С. 3–10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2010_12_1 (дата звернення: 15.07.2019).
13. Кнейпп С. Мое водолечение. Домашняя аптека. Киев : МП «Лилэя», 1993. 224 с.
14. Лелюх Н. Відверта розмова про жіноче здоров’я. Просто про головне. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 256 с.
15. Юнак В. Ю. Наркоманія – дорога в безодню. Київ : Здоров’я, 2001. 160 с.
16. Зубицький Д. Н. Народна медицина Данила Зубицького. Довідник для хворих. Київ, 2001. 216 с.
17. Постаті – Зубицький Данило. URL : <http://1576.ua/people/4035> (дата звернення: 15.07.2019).
18. Ендерс Дж. Внутрішня історія. Кишечник – найцікавіший орган нашого тіла. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. 288 с.
19. Брегг П. Чудодействие голодания. Киев : МП «Лилэя», 1993. 83 с.

1. *Velika ukraïns'ka enciklopedija* [Great Ukrainian Encyclopedia] URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0> (access 15.07.2019).
2. Mil'chin, A. Je. (1998), *Izdatel'skij slovar'-spravochnik* [Publishing dictionary reference], Jurist, Moscow, Russia 472 p.
3. DSTU 3017-95. Edition. The main types. Terms and definitions. Effective as of 1996-01-01. (1995), State Standard of Ukraine, Kyiv, Ukraine, 48 p.
4. *Bol'shaja medicinskaja jenciklopedija* [Big Medical Encyclopedia] / Petrovskij, B.V. (1980), Sovetskaja jenciklopedija, 3rd ed., vol. 14, Moscow, Russia, 496 p.
5. Stadnik, O. (2004), «The Modern Medical Book of Ukraine: An Assortment-Typological Review», *Poligrafija ta vidavnicna sprava*, vol. 41, pp. 172-178.
6. Sadivnychy, V. (2015). «Revival starts with transparency...» (Medical Press of Naddnipyrianska Ukraine in the Second Half of the XIX – early XX century) : monograph. Serednyak, T. K., Dnipropetrovsk, Ukraina, 360 p.
7. Hetmanets, M. F. and Mihajlin, I.L. (2009), *Suchasnij slovník literaturi i zhurnalistiki* [Modern Dictionary of Literature and Journalism], Prapor, Kharkiv, Ukraina, 384 p.
8. Halych O., Nazarets V., Vasyliiev Ye., (2005), *Teorija literaturi : pidruchnik* [Literature theory: a textbook], Libid', Kyiv, Ukraine, 488 p.
9. *Literaturoznavchij slovník-dovidnik* [Literary reference dictionary] / Grom'jaka, R.T., Kovaliva, Ju.I. and Teremka, V.I. (2007), VC «Akademija», Kyiv, Ukraine, 752 p.
10. *Literaturnaja jenciklopedija* [Literary Encyclopedia] / Friche, V.M. and Lunacharskogo, A.V. (1929-1939), Kommunisticheskoi akademii, Sovetskaja jenciklopedija, Hudozhestvennaja literatura, Moscow, Russia. URL : https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4514 (access 15.07.2019).
11. *Litopis knig : Derzhavnij bibliografichnij pokazhchik Ukraïni* [Book chronicle State Bibliographic index of Ukraine] (1991-2018), Ivan Fedorov book chamber of Ukraine, State research, Kyiv, Ukraine.
12. Bourjak, S. (2010), «Analytical review of book production in 2010», *Visnyk Knugkovoï palate*, vol. 12, pp. 3 – 10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2010_12_1 (access 15.07.2019).
13. Kneipp, S. (1993), *Meine Wasser-kur* [My water-cure], MP «Liley», Kyiv, Ukraine, 224 p.
14. Leliukh, N. (2018), *Vidverta rozмова pro zhinoche zdorov'ja. Prosto pro golovne* [Frank conversation about women's health. Just about the main thing], Knizhkovij klub «Klub simejnogo dozvillja», Kharkiv, Ukraine, 256 p.
15. Junak, V.Yu. (2001), *Narkomanija – doroga v bezodnju* [Addiction is the road to the abyss], Zdorov'ja, Kyiv, Ukraine, 160 p.
16. Zubytskyi D. N. (2001), *Narodna medicina Danila Zubic'kogo. Dovidnik dlja hvorih* [Folk medicine of Danylo Zubitsky. Handbook for patients], Kyiv, Ukraine, 216 p.
17. Figures – Zybutsky Danulo. URL : <http://1576.ua/people/4035> (access 15.07.2019).
18. Enders, J. (2015), *Vnytrichna istorija. Kuchechnuk – najcikavichuy organ nachogo tila* [Darm mit Chatme. Alles uber ein unterschitztes Organ], Knyzhkovyi klub «Klub simejnoho dozvillia», Kharkiv, Ukraine, 288 p.
19. Bragg, P. (1993), *The Miracle of Fasting* [My water-cure], MP «Liley», Kyiv, Ukraine, 83 p.

UDC 007 : 304 : 655

THEMATIC PRIORITIES OF THE UKRAINIAN MEDICAL BOOK

Sadovnycha Nataliia, PhD student,

Sumy State University, 2, Rymsky-Korsakov St., Sumy, 40007, Ukraine, e-mail: nat_sad@ukr.net.

Introduction. The rapid development of medical science and the steady public demand for qualified information on health care, prevention and treatment of illnesses lead to the expansion of the medical book's thematic diversity as one of the major channels of information support.

Relevance and purpose. Despite the considerable interest of researchers of book publishing and journalism, linguists, literary critics the subject matter of the medical book is considered

only tangentially. The purpose of our article is to study the thematic priorities of the medical book of Ukraine.

Methodology. We used general and specific methods of empirical and theoretical levels of research. The comparative-historical method gave the opportunity to study the development of a medical book in chronological order for 1991–2017. Content analysis, structural and typological methods were used to divide medical books into specific thematic and typological groups.

Results and findings. In order to analyze the thematic priorities of the Ukrainian medical book, the catalogs of the leading libraries of Ukraine and some regional libraries were studied, we also examined the contents of 488 issues of the bibliography of the Chronicle of Books of the State Scientific Institution of the Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine. Medical publications include books of medical profession reflecting the specifics of the industry; intended for a wide readership, which is usually determined by its interest in a specific type of specialized literature. Chronological boundaries of the study: the second half of 1991 - 2017 years. It cover the period of state independence of Ukraine.

Conclusions. During 1991–2017, 4306 medical books were published. There are 6 major thematic groups identified: «physiotherapy» – 38 %, «pathology and clinical medicine» – 23 %, «health and general hygiene» – 16 %, «medicines and pharmacology» – 9 %, «theoretical medicine» – 8,5 %, «diet and food hygiene» – 5,5. The theme of the book – its problematic aspect and the subject matter of the author’s thinking is often given in the title of the publication, its contents and fully disclosed in the text. The recipient is offered traditional and emerging scientific knowledge to diagnose, treat and prevent disease in a variety of ways, and to promote health.

Key words: book, topic, problem, medical literature, medical information space.

Стаття надійшла до редакції 02.07.2019